

AUTOIMUNITNÍ CHOROBY

praktikum č. 9

AUTOREAKTIVITA

některá ze složek imunitního systému reaguje
na struktury organismu vlastní

tato reakce nemusí být patologická, může být
součástí homeostázy (částečně fyziologický děj,
který je na různých úrovních regulován)

v případě poškození tkání je však podkladem
rozvoje **autoimunitního onemocnění**

AUTOREAKTIVITA

na rozvoji autoreaktivity se podílí humorální i buněčná složka imunitního systému

humorální autoimunitní reakce
tvorba autoprotilátek (většinou IgG)

buněčné autoimunitní reakce
Tc a Th1-lymfocyty

IMUNOLOGICKÁ TOLERANCE

destrukce nebo inaktivace lymfocytů
s BCR nebo TCR, které poznávají a váží epitopy
vlastních antigenů

její navození probíhá na úrovni

CENTRÁLNÍ TOLERANCE

PERIFERNÍ TOLERANCE

IMUNOLOGICKÁ TOLERANCE

CENTRÁLNÍ TOLERANCE

T lymfocyty

thymus

negativní selekce (klonální delece)
pozitivní selekce

B lymfocyty

kostní dřeň

negativní selekce

IMUNOLOGICKÁ TOLERANCE

PERIFERNÍ TOLERANCE

periferní T lymfocyty a B lymfocyty

anergie

nepřítomnost kostimulačních signálů

suprese

reaktivita lymfocytů je utlumena regulačními T lymfocyty

ignorance

exprese autoantigenů v podprahovém množství

klonální delece

fyzická eliminace autoreaktivních klonů

ROZVOJ AUTOIMUNITNÍHO ONEMOCNĚNÍ

faktory vnitřní

asociace s HLA antigeny

HLA B27 (Bechtěrevova choroba)

HLA DR2 (Goodpastureův syndrom, SM)

HLA DR3 (Gravesova-Basedowova choroba, SLE, myasthenia gravis)

HLA DR4 (pemphigus, RA)

geny kódující cytokiny

pravděpodobně dojde k dysregulaci poměru Th1/Th2
polymorfismus genů prozánětlivých (TNF) i protizánětlivých
(TGF- β , IL-10)

geny regulující apoptózu a aktivační práh buněk

při poruše procesu apoptózy nedojde k adekvátní regulaci a ukončení imunitní reakce

ROZVOJ AUTOIMUNITNÍHO ONEMOCNĚNÍ

faktory vnitřní

asociace s imunodeficity

vyšší incidence autoimunit je sledována
u humorálních i buněčných imunodeficiencí (selektivní IgA
deficit, CVID, deficience komplementu, ...)

polymorfismy genů kódujících TCR receptor a těžké řetězce imunoglobulinů

u některých chorob je možné zjistit určitou genetickou vazbu
na určité alelické formy těchto genů

ROZVOJ AUTOIMUNITNÍHO ONEMOCNĚNÍ

faktory vnější

ektopická exprese MHC molekul II. třídy

prezentace peptidů jinak imunitnímu systému nepřístupných

exprese kostimulačních molekul pod vlivem prozánětlivých cytokinů

stimulace anergických autoreaktivních lymfocytů

polyklonální aktivace velkého počtu T lymfocytů

polyklonální aktivace velkého množství T lymfocytů (včetně autoreaktivních) a B lymfocytů (včetně tvorby autoprotilátek)

ROZVOJ AUTOIMUNITNÍHO ONEMOCNĚNÍ

faktory vnější

molekulární mimikry

podobnost některých mikrobiálních antigenů s určitými molekulami organismu vlastními

Streptococcus pyogenes A- protein M - antigeny srdečních chlopní
Coxsackie-virus, cytomegalovirus – glutamát-dekarboxyláza v pankreatu
Klebsiella – HLA B27 – ankylosující spondylitida
Poliovirus – receptor pro acetylcholin –myasthenia gravis

kryptické antigeny

intracelulární antigeny nebo antigeny z imunologicky privilegovaných míst

determinant spreading

během lokálního zánětu se odhalují nové autoantigeny a vznikají klony lymfocytů reagujících s mnoha různými autoantigeny (**SLE, SM, Crohnova choroba**)

Lymfocyty T i B primárně neodlišují vlastní a cizí

thymus

kostní dřeň

lymfocyty namířené proti vlastním antigenům jsou odstraněny při „negativní selekci“ apoptózou

centrální tolerance

lymfocyty namířené proti vlastním antigenům proniknuvší do periferie jsou utlumeny (anergie, suprese)

periferní tolerance

nevhodné geny

nevhodné prostředí

ROZVOJ AUTOIMUNITNÍHO ONEMOCNĚNÍ

PATOGENEZE AUTOIMUNITNÍCH CHOROB

AUTOPROTIŁÁTKY

opsonizace

aktivace komplementového systému

blokace/stimulace receptorů

fenomén ADCC

komplexy s autoantigeny mohou vytvářet
imunokomplexová onemocnění

PATOGENEZE AUTOIMUNITNÍCH CHOROB

AUTOREAKTIVNÍ T LYMFOCYTY

uplatňují se Tc i Th lymfocyty
nespecifické mechanismy
(chemotaxe leukocytů do místa zánětu)

IMUNOLOGICKÉ PRIVILEGIUM

výsada některých tkání nepřipustit rozvoj imunitní reakce (na histoinkompatibilní tkáň, na patogenní agens)

příklady imunologicky privilegovaných tkání

oko (přední komora, rohovka, čočka, sítnice), mozek, kůra nadledvin, varlata, vaječníky, prostata, placenta, játra, subkutánní tuková tkáň, vlasové folikuly, nehtové lůžko, chrupavka, tumory, lícní torby křečků

AUTOIMUNITNÍ ONEMOCNĚNÍ

ORGÁNOVĚ SPECIFICKÁ

ORGÁNOVĚ NESPECIFICKÁ (SYSTÉMOVÁ)

ORGÁNOVĚ LOKALIZOVANÁ

ORGÁNOVĚ SPECIFICKÁ AUTOIMUNITNÍ ONEMOCNĚNÍ

autoimunitní endokrinopatie

Hashimotova thyreoiditida

Graves-Basedova choroba

juvenilní diabetes mellitus

Addisonova choroba

atrofická gastritida a perniciózní anémie

autoimunitní poruchy reprodukce a syndrom předčasného
ovariálního selhání

autoimunitní polyglandulární syndromy

autoimunitní neurologická onemocnění

myastenia gravis

periferní demyelinizační neuropatie

roztroušená skleróza

ORGÁNOVĚ SPECIFICKÁ AUTOIMUNITNÍ ONEMOCNĚNÍ

autoimunitní cytopenie

autoimunitní hemolytická anémie
trombocytopenie
neutropenie

autoimunitní kožní onemocnění

pemphigus
psoriáza

autoimunitní oční onemocnění

uveitis

SYSTÉMOVÁ AUTOIMUNITNÍ ONEMOCNĚNÍ

systemový lupus erythematoses (SLE)

revmatoidní artritida (RA)

dermatomyositida/polymyositida

Sjögrenův syndrom

systemová sklerodermie

smíšená choroba pojiva

některé vaskulitidy

sarkoidóza

antifosfolipidový syndrom

ORGÁNOVĚ LOKALIZOVANÁ AUTOIMUNITNÍ ONEMOCNĚNÍ

ulcerózní kolitida

Crohnova choroba

celiakie

autoimunitní hepatitidy

primární biliární cirhóza

plicní fibróza

DIAGNOSTIKA AUTOIMUNITNÍCH CHOROB

klinický obraz

nález autoprotilátek

histologický nález

AUTOPROTILÁTKY V DIAGNOSTICE AUTOIMUNITNÍCH CHOROB

autoprottilátky proti řadě vlastních struktur se vyskytují i u zdravých osob, zvláště starších,
v nízkých titrech poměrně běžně

autoimunitní choroba musí mít **klinické příznaky**

**!!! samotná přítomnost autoprottilátek nikdy
nestanoví jednoznačně diagnózu !!!**

patogenetický význam autoprottilátek je různý

AUTOPROTILÁTKY

fyziologické (přirozené) autoprottilátky

koncentrace v séru nízká

polyreaktivita (jsou nespecifické)

nízká afinita

všechny izotypy (IgG, IgA, IgM), ale převažují prottilátky třídy
IgM

výskyt stoupá s věkem

patologické autoprottilátky

koncentrace v séru vysoká

specifické

vysoká afinita

převažují vysoce specifické prottilátky třídy IgG a IgA

LABORATORNÍ DIAGNOSTIKA AUTOIMUNITNÍCH CHOROB

ELISA

NEPŘÍMÁ IMUNOFLUORESCENCE

IMMUNOBLOTTING

ZKRATKY	VYSVĚTLENÍ	METODA
ANA	antinukleární protilátky	immunoblot, nepřímá IF
AMA	antimitochondriální protilátky	immunoblot, nepřímá IF
anti-CCP	citruinované proteiny	ELISA
RF	revmatoidní faktor	ELISA
anti-SLA	autoprotiátky proti solubilním jaterním antigenům	ELISA
anti-LC1	autoprotiátky proti jaternímu cytozolu 1	ELISA
ACLA	protilátky proti kardiolipinu	ELISA
anti-LKM1	autoprotiátky proti mikrozomálním antigenům jater a ledvin	ELISA
anti-B2GP1	autoprotiátky proti B2-glykoproteinu	ELISA
U1-RNP	autoprotiátky proti proteinu U1-RNP	ELISA
ANCA (c, p)	autoprotiátky proti cytoplasmě neutrofilů	nepřímá IF

SYSTÉMOVÝ LUPUS ERYTHEMATODES (SLE)

**prototyp systémového autoimunitního onemocnění
(ukládání imunokomplexů do tkání)**

multiorgánové autoimunitní onemocnění charakterizované
tvorbou autoprotilátek proti různým strukturám buněčného
jádra

podkladem imunopatologická reakce III. typu (ukládání imunokomplexů)

poměr výskytu muži:ženy 1:10

typický začátek mezi 20–40 lety věku

různorodá klinická manifestace, může postihnout v podstatě
jakýkoliv orgán v těle

SYSTÉMOVÝ LUPUS ERYTHEMATODES (SLE)

klinická manifestace

velmi heterogenní, způsobené ukládáním imunokomplexů a následnou zánětlivou reakcí
probíhá v atakách a remisích

nespecifické příznaky → únava, váhový úbytek, nechutenství, febrilie

specifické orgánové postižení → klouby (artritida, polyartralgie), kůže (motýlovitý exantém, vitiligo, dermatitida), ledviny (nefritida), plíce (lupusová pneumonie), mozek (migrény, deprese, psychózy), játra (hepatitidy), srdce (perikarditida), cévy (vaskulitidy, Raynaudův ff), antifosfolipidový syndrom, a další

SYSTÉMOVÝ LUPUS ERYTHEMATODES (SLE)

laboratorní nález

autoprotilátky

ANA (pozitivita téměř u 100% pacientů)

anti-dsDNA, autoprotilátky proti histonům a nukleosomům

anti-ENA (SS-A, SS-B, Sm, RNP)

antifosfolipidové protilátky

pokles CH50, C3, C4 složek komplementu

zvýšení hladin imunoglobulinů a cirkulujících
imunokomplexů

mírné zvýšení reaktantů akutní fáze (sedimentace, CRP)

REVMATOIDNÍ ARTRITIDA (RA)

systemové autoimunitní onemocnění

systemové autoimunitní onemocnění primárně postihující kloubní synovii dochází k postižení i dalších orgánů

kloubní projevy

bazální a střední klouby rukou - postupně vřetenovitý tvar, postup centripetálně symetrický
bolesti, ztráty síly, ranní ztuhlost rukou
únavnost, subfebrilie, úbytek hmotnosti

mimokloubní projevy

vaskulitida, atrofie kůže a svalů, splenomegalie, osteoporóza, amyloidóza zejména ledvin

REVMATOIDNÍ ARTRITIDA (RA)

laboratorní nálezy

autoprotiilátky

revmatoidní faktor

(RF IgG, IgA a IgM)

protilátky proti cyklickým citrulinovaným peptidům
(anti-CCP)

další laboratorní ukazatele

hypergamaglobulinémie

zvýšené reaktanty akutní fáze (sedimentace, CRP)

SJÖGRENŮV SYNDROM

orgánově specifické autoimunitní onemocnění

chronické zánětlivé onemocnění charakterizované infiltrací tkání lymfocyty a plazmatickými buňkami

klinické příznaky

sicca syndrom

xerostomie → sucho v ústech

xerofltamie → nedostatek slz

trávicí poruchy → postižení pankreatu

systemové projevy

subfebrilie, myalgie, arthralgie, neuropatie, orgánové postižení vaskulitidy

SJÖGRENŮV SYNDROM

laboratorní diagnostika

autoprotilátky

ANA

ENA

anti-SS-A

anti-SS-B

další laboratorní ukazatele

nápadně vysoké IgM

polyklonální gamapatie IgM

biopsie slinných žlázek a sialografie

SYSTÉMOVÁ SKLERODERMIE

orgánově specifické autoimunitní onemocnění

chronické systémové onemocnění vedoucí k fibróze, ztuhnutí a atrofii kůže a může postihovat i vnitřní orgány

klinický obraz

Raynaudův fenomén

změny na kůži → těstovitá, měkká, dále ztlušťuje a tuhne, stane se napnutou a nepohyblivou (mikrostomie, zvápenatění pojivové tkáně, teleangiektázie)

trávicí trakt → dysfágie, snížená střevní peristaltika, malabsorpce

postižení dalších orgánů → plíce, ledviny, CNS

AUTOIMUNITNÍ HEPATITIDA

chronická hepatitida neznámé etiologie s typickými autoimunitními fenomény
postihuje převážně mladší ženy

klinické nálezy

(široká škála od mírného asymptomatického průběhu přes těžkou hepatitidu s akutním počátkem a výjimečně i s fulminantním průběhem až po typickou chronickou hepatitidu s tendencí k přechodu do cirhózy)

laboratorní nálezy

AIH I. typu → Ab proti hladkému svalstvu (ASMA)

AIH II. typu → Ab proti mikrozomálním antigenům jater a ledvin (anti-LKM), Ab proti solubilním jaterním antigenům (anti-SLA)

PRIMÁRNÍ BILIÁRNÍ CIRHÓZA

chronické autoimunitní onemocnění jaterních žlučvodů
vedoucí k cholestáze až cirhóze

začíná typicky ve středním věku
ženy postiženy až 9x častěji

biochemicky známky intrahepatální cholestázy

klinické příznaky

ikterus, hepatomegalie, svědění kůže

laboratorní nález

autoprotiátky proti mitochondriím (AMA)

(velmi specifický ukazatel)

dále laboratorně prokazujeme hypergamaglobulinémii třídy
IgM, hyperbilirubinémii, elevaci obstrukčních enzymů

PERNICIÓZNÍ ANÉMIE

deficience vitamínu B12 způsobená chronickou autoimunitní gastritidou (intrinsic factor)

klinické příznaky

anémie (megaloblastová), neurologické příznaky

laboratorní nález

protilátky proti parietálním buňkám žaludku (anti-GPC) podporují diagnózu

asociace s jinými autoimunitními chorobami

GRANULOMATÓZA S POLYANGIITIDOU

granulomatózní nekrotizující vaskulitida

klinické příznaky

celkové příznaky → horečka, úbytek tělesné hmotnosti, anorexie, noční pocení, únava, ...

lokální příznaky → HCD – trvalá bolest v krku, nosní obstrukce, destrukce nosní přepážky, sinusitidy, otitidy; DDC – kašel, dušnost, bolest v krku, hemoptýza; postižení ledvin – mikroskopická glomerulární erythrocyturie (deformované erythrocyty) s malou či střední proteinurií do 3g/24h, později až pokles renálních funkcí vedoucí až ke selhání ledvin; postižení dalších orgánů

laboratorní nález

c-ANCA (cytoplazmatická) - proteináza 3

ANCA AUTOPROTILÁTKY

protilátky proti cytoplazmě granulocytů (ANCA)

c-ANCA (cytoplazmatická) - proteináza 3
typické pro granulomatózu s polyangiitidou

p-ANCA (perinukleární) - myeloperoxidáza
výskyt například u rychle progredující
glomerulonefritidy nebo u některých vaskulitid
(polyarteritis nodosa a dalších)

DIABETES MELLITUS I. TYPU **(JUVENILNÍ, INZULIN-DEPENDENTNÍ DIABETES)**

autoimunitní destrukce beta-buněk pankreatu
produkujících inzulin

klinicky projevy hyperglykémie → prvním
projevem však může být až diabetická
ketoacidóza

autoprotiátky proti některým antigenům
Langerhansových ostrůvků:

autoprotiátky proti dekarboxyláze kyseliny glutamové
(anti-GAD)

autoprotiátky proti tyrosin fosfatáze (anti-IA-2)

HASHIMOTOVA TYREOIDITIDA

autoimunitní onemocnění štítné žlázy vedoucí k její snížené funkci → jedná se o nejčastější příčinu hypotyreózy v rozvinutých zemích

autoprotilátky proti antigenům štítné žlázy

autoprotilátky proti thyreoglobulinu (anti-TG)

autoprotilátky proti thyreoidální peroxidáze (anti-TPO)

přítomnost autoprotilátek je spíše epifenomémem → patogeneticky se uplatňují spíše autoreaktivní T lymfocyty

tyto autoprotilátky se mohou vyskytnout i u jiných onemocnění štítné žlázy event. i u zdravých osob

PROTILÁTKY PROTI BUNĚČNÝM RECEPTORŮM

orgánově specifické autoimunitní onemocnění

Protilátek proti buněčným receptorům mohou vést k:

stimulaci receptoru

autoprotiátky proti TSH receptoru

Graves-Basedowova choroba

blokáde receptoru

autoprotiátky proti acetylcholinovému receptoru

neuromuskulární ploténky

myastenia gravis

GRAVES-BASEDOWA CHOROBA

autoprotilátky proti receptorům

struma

zvýšená funkce štítné žlázy

exoftalmus

hypertyreoidismus

příčina

stimulace TSH receptoru autoprotilátkami

MYASTENIA GRAVIS

protilátky proti receptorům

autoimunitní onemocnění neuromuskulárního spojení

vyvoláno přítomností autoprotilátek
proti acetylcholinovým receptorům

autoprotilátky se naváží na postsynaptickou membránu a blokují přenos vzruchu

IMUNOTERAPIE AUTOIMUNITNÍCH CHOROB

protizánětlivá léčba

nesteroidní a steroidní protizánětlivé léky

celková imunosuprese

glukokortikoidy, cytostatika, intravenózní
gamaglobuliny, antilymfocytární séra

IMUNOTERAPIE AUTOIMUNITNÍCH CHOROB

selektivní imunoterapie

monoklonální protilátky nebo blokující antagonisté

proti synapsi T-buněk (např. u roztroušené sklerózy)

proti cytokinům (např. TNF α u revmatoidní arthritidy)

proti receptorům pro cytokiny (TNF α -R u RA)

proti receptorům pro chemokiny (CCR5, CXCR3)

CTLA 4 (CD 152)

útlum aktivovaných lymfocytů T (u psoriázy)

regulační cytokiny

IFN- β pravděpodobně inhibují IL-12 (u roztroušené sklerózy)

IL-10 a IL-4 mění polarizaci TH1 k TH2 (experimentální modely)